

Miben segíthet az iskolapszichológus?

„Fordulj az iskolapszichológushoz!”; „Nincs abban az iskolában pszichológus, hogy rendbe rakja azt a gyereket?”; „Mire való az iskolapszichológus, ha még ezt sem tudja megoldani?” – Tényleg, mire való az iskolapszichológus? Azért nem értelmetlen feltenni a kérdést, mert a pszichológián belül viszonylag új szakmáról van szó, és az iskolákban is viszonylag új tendencia, hogy legyen iskolapszichológus az intézményben. Nagyjából az 1980-as évek közepétől létezik iskolapszichológusi ellátás, és a 2000 utáni években vált majdnem általánossá.

Szöveg: **Fenyő D. György** magyartanár, a Magyartanárok Egyesületének alelnöke

A pedagógusok segítője

A pszichológus elsődleges feladata az lehet, hogy a diákokkal folyamatos kapcsolatban álló pedagógusokat segítse: megerősítse őket szakmaiságukban, tanácsokat adjon, lehetőségeket, utakat mutasson meg nekik, reflektálttá tegye a munkájukat, segítsen nekik végiggondolni a döntéseiket, helyzetüket, magatartásukat, gesztusaikat. A pszichológus úgysem tud személyesen és hatékonyan 800-1000 diákkal foglalkozni, tud viszont azzal a 80 tanárral, aki nap mint nap kapcsolatban áll a diákokkal.

Amúgy nagyon könnyen marad egy tanár egyedül a problémákkal: az órákon zömmel, szinte kivétel nélkül egyedül van jelen, a konfliktusos helyzeteket – felnőttként – egyedül éli át. Nagyon nehéz érdemben tanácsot kérni a kollégáktól, úgy megbeszélni helyzeteket, hogy a megbeszélés során mindenki tényleg egyenrangú és őszinte legyen. Egy pszichológussal mindez könnyebb: nincs közöttük (vagy sokkal kevésbé valószínű, hogy van) rivalizálás, nincs bezegezés, nincs hatalmi vagy kompetenciakérdés.

Márpedig a tanárok zömének elsősorban arra van szüksége, hogy a saját munkájáról, elsősorban a nehéz helyzetekről, megoldatlan szituációkról, ellenálló vagy nehezen kezelhető gyerekekről komolyan és őszintén beszélgetni tudjon. Ha valamit elmondunk, akkor azt az elmondás során meg kell fogalmaznunk, ezáltal pontosabban látjuk magunk is a buktatókat, hibákat, csapdákat. Egy kívülálló néhány jó kérdése alkalmas lehet arra, hogy valakit a saját hibáira, szelektív látására vagy időleges vakságára ráébresszen.

Mert a sok megoldatlan helyzet aláássa a tanár önbecsülését, saját szakmaiságába vetett hitét. Ha a kiegészítő ellenszerét meg kellene nevezni, azt mondanám: beszéljen minden pedagógus sokat a vele történetekről, az élményeiről – de komolyan, őszintén. Ismerjük azt a kétféle beszédmódot, ami nagyon

elterjedt, de nem segít: az egyik a folyamatos panaszkodás („A 7.c-ek már megint!”), a másik a folyamatos önfényezés („Csak intek egyet, máris rend van!”).

Az iskolapszichológus megbeszélési lehetőséget jelent, némi pszichológiai ventillációt és szakmai megerősítést, az eszköztár bővítését, frissen tartását, és folyamatos találkozást olyan szempontokkal, gondolatokkal, ötletekkel, amelyek nekünk magunknak nem jutottak az eszünkbe.

Az iskola segítője

Minden iskolának megvan a maga légköre, mikrovilága. Ez nagyon sok mindenből tevődik össze, a településen elfoglalt helytől a diákok és a tanárok szociológiai összetételén és az iskola történetén, múltján, hagyományain keresztül egészen a megszokott kommunikációig, a bevett eljárásokig és tipikus módszerekig. Éppen ezért nehéz elképzelni olyan pszichológust, aki öt-hat iskolához tartozik. (Van ilyen, de ezt inkább elrettentő példaként említem.) Mert ahhoz, hogy egy pszichológus érvényes megoldásokat tudjon megfogalmazni, komolyan vehető tanácsokat tudjon adni, jól kell ismernie azt az intézményt, amelyben egy probléma keletkezik. És fordítva is: ahhoz, hogy egy pszichológushoz bizalommal forduljanak a tanárok, ahhoz ismerniük kell, rendszeresen kell látniuk, beszélgetni vele, megbízható kollégának és hiteles személyiségnek kell tartaniuk, akinek adnak a véleményére.

Ezért nagyon fontos az iskolapszichológust bevonnai az iskola működésébe, és komoly szerepet adni neki olyan programokban, amelyekben a szaktudása mindenképpen sokat tehet hozzá a közös feladatmegoldáshoz. Felsorolok néhányat, hogy világos legyen, milyen sok helyzet adódik egy iskolában: szülői értekezletek, osztályfőnöki órák, felkészítés az iskolai közösségi szolgálatra, drogprevenció, egyéb függőségek megelőzése, társadalmi érzékenyítő programok, pályaválasztási segítség, a tanulásmódszertan tanítása, konfliktusmegelőzés és -kezelés, felvételi vizsgák és így tovább.

Az ilyen helyzeteknek amellet, hogy a pszichológus szaktudása és nézőpontja kiválóan kiegészíti a tanárét, egyúttal nagyon komoly bizalomépítő szerepük is van: a tanárok (és a diákok is) látják a pszichológust, nem gondolhatják, hogy valami titokzatos, kizárólag betegekkel foglalkozó orvosféleségről vagy valamilyen hókuszpókusról lehet szó, ha valaki beszélget vele. Emellett nagyon komoly megelőző funkciója is van az ilyen helyzeteknek és foglalkozásoknak: bár korántsem minden probléma oldható meg társas helyzetekben, de sok azért megoldható. A pszichoedukációban, a lelki kérdésekben való nevelésben szintén nagy hatása lehet az ilyen alkalmaknak.

Sokat segíthet az iskolapszichológus abban is, hogy az iskola mint szervezet jól működjön. Segíthet a belső, a dolgozók közötti konfliktusok megelőzésében és rendezésében, segíthet kialakítani egy jó szervezeti kommunikációt, segítheti az iskolát abban, hogy a bajok hamar felszínre kerüljenek, ne csak akkor, amikor már akadályozzák a munkát.

Az osztályok segítője

Mivel az iskolai tanítás mindig közösségek tanítása, és az iskolai nevelés is mindenekelőtt közösségeken keresztül történik, az iskolapszichológusnak kitüntetett szerepe van abban, hogy az osztályok életét támogassa, befolyásolja. Ebben a munkájában természetesen az osztályfőnökkel kell együtt dolgoznia, mi több, az osztályfőnök kéréseit, megrendelését kell kiszolgálnia – természetesen autonóm, partneri módon. De az a jó, ha azt és annyit tesz, amiben és amennyiben az osztályfőnökkel egyetértenek.

Nagyon sokat segíthet továbbá az osztály légkörének kialakításában, majd nyomon követésében és – szükség esetén – korrekciójában. Megerősítheti az osztályon belüli kapcsolatokat, vagy segíthet átrajzolni őket. Segíteni tud az osztály és egyes tanárok, a diákok egymás közötti, az osztályfőnök és osztálya közötti konfliktusokban – és ezzel megtaníthatja a diákokat (és a tanárokat is) arra, hogy minden konfliktus rendezhető, hogy a konfliktusoktól nem kell félni, de nem is szabad hagyni elmérgesedni őket.

Nekem rendkívül sokat adott a hierarchikus szociometria módszere, amely egyszerre figyel a diákok személyes kapcsolataira, az osztálybeli szerepekre, valamint a hatalmi viszonyokra. És nemcsak azt tanultam meg belőle, milyen végtelenül gazdag, sokrétű és bonyolult szervezet minden egyes emberi közösség, de azt is, hogy minden feltárt jelenséggel lehet utána dolgozni, hogy a megismert kapcsolati és szerepháló alakítható, formálható, a nevelés szolgálatába állítható. És megerősítette bennem azt a tételt, amiből az iskolapszichológusok eddigi feladatait levezettem: hogy az iskolai nevelés alapvetően a közösségeken keresztül történő nevelés.

Az egyes diákok segítője

Persze, az is az iskolapszichológusa feladata, hogy segítse a bajba jutott diákokat, hogy segítse a tanárokat azokkal a diákokkal való munkában, akikhez a tanárok nem találják a kulcsot. Vagyis van

értelme annak is, hogy egyéni beszélgetéseket, konzultációkat és terápiát folytasson. Hadd tegyem hozzá: ennek annál inkább van létjogosultsága, minél szegényebb és hátrányosabb helyzetű településen vagyunk, ahol minél kevésbé jut eszébe az iskolába járó diákoknak és családjuknak, hogy pszichológushoz forduljanak, minél kevésbé van esélyük a gyerekeknek eljutni egy pszichológushoz, és minél kevésbé van pénzük a családoknak ezt kifizetni.

De valószínűleg még a legelszántabb pszichológusnak sincs annyi ideje, energiája, figyelme, hogy minden rászoruló vagy hozzá forduló diákkal hosszan és alaposan foglalkozzon. Már csak ezért is kell felhasználnia azokat a lehetőségeket, amelyeket az iskola nyújt: vagyis azt, hogy közösségekre lehet befolyással, hogy társas folyamatokat irányíthat vagy módosíthat, és hogy építhet a közösségekre, a tanári és a diákközösségekre egyaránt.